

הרקע ההיסטורי למסע הצבאי האשורי ביהודה המתואר בישעיה, י'

בישעיה, י', כח-לב, מתואר אויב המתקדם בתחומה של ממלכת יהודה מכיוון צפון דרומה¹. נבואה זו, המתארת את מסע האויב המתקרב לירושלים ואת חרדת העם מפניו, מובאת בין שני קטעי נחמה שכוונתם להרגיע את העם מפני הסכנה האשורית (י', כד-כו, לג-לד)². רוב החוקרים שותפים לדעה כי הנבואה ב-י', כח-לב, מתארת מסע צבאי של אחד ממלכי אשור, אם כי דעותיהם חלוקות בדבר זהותו של מלך זה. יש חוקרים הקושרים את הנבואה במסעו של סרגון הב' נגד אשדוד בשנת 712 לפנה"ס³ ויש הקושרים אותה למסע סנחריב נגד יהודה בשנת 701 לפנה"ס⁴, אלא ששיקולים גיאוגרפיים והיסטוריים מקשים על קבלת דעות אלה.

קיים קושי לראות בנבואה זו את תיאור צבאו של סרגון הב', מאחר ואין עדות תומכת לכך שמלך זה יצא במסע צבאי נגד ירושלים בשעה שבא לדכא את ההתקוממות בראשותו של ימיני מאשדוד, כפי שסוברים מצדדי הרעיון. יתר על כן, אין עדות שחזקיהו אף היה שותף בהתקוממות זו⁵. אמנם יש חוקרים המשערים שחזקיהו לקח בה חלק⁶, אך יש

1 דיון לזיהוי ציוני הדרך הנזכרים בנבואה זו אצל ש' ורגון, 'נבואת התראה למנהיגי ירושלים', שנתון למקרא ולחקר המזרח הקדום, ט, עמ' 105-110.

2 בפסוקים כד-כו אומר הנביא במפורש "אל תירא עמי ישב ציון מאשור בשבט יככה, ומטהו ישא עליך בדרך מצרים". ברור מהוראת דברים אלה כי הנביא מבקש לנסוך בעמו תחושת רגיעה מפני האויב האשורי. לגבי הפסוקים לג-לד, יש המפרשים אותם כנבואות פורענות לירושלים, למשל: ש' קרויס, ספר ישעיהו, בתוך: 'תנ"ך עם פירוש מדעי בעריכת א' כהנא, ורשא, 1904, עמ' 23. אבל רוב החוקרים והמפרשים רואים בפסוקים לג-לד הבטחה להצלתה של ירושלים מצבא אשור, למשל: רשי"י; רד"ק; שד"ל, פירוש על ספר ישעיהו, תל-אביב, 1970, עמ' 107-108; J. Skinner, *Isaiah*; I-XXXIX, *Cambridge Bible*, 1963, p. 102; J. Young, *The Book of Isaiah*, Grand Rapids, Michigan, 1972, p. 121. E. Clements, *Isaiah 1-39, New Century Bible Commentary*, London 1980, p. 376. דיון רחב יותר במשמעו של נבואות הנחמה הללו ראה אצל: רות פז, חוסנה של ירושלים על-פי ישעיהו א-ל"ט, עבודת גמר לקבלת התואר מוסמך, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן, תשמ"ט, עמ' 109-111.

3 למשל: D. O. Procksch, *Jesaia, I, Kommentar zum Alten Testament*, Leipzig 1930, p. 175. עמ' 118-119.

4 ב' מזר, 'מסע סנחריב לארץ יהודה', בתוך: 'י' ליוור (עורך), היסטוריה צבאית של ארץ ישראל בימי המקרא, ת"א, תשכ"ה, עמ' 289-295; מ' הראל, מסעות ומערכות בימי קדם, הוצאת משרד הבטחון, ישראל, תש"ס, עמ' 16; R. H. Pfeiffer, 'Assyria and Israel', *Rivista degli studi Orientali* 32 (1957), pp. 150-151; O. Kaiser, *Isaiah*, London 1972, p. 150; יונג (לעיל, הע' 2), עמ' 372-373, ואחרים.

5 בנבואות ישעיהו בפרקים י"ח, כ', המתייחסות לתקופה זו אין עדות לכך שחזקיהו הצטרף למתקוממים, אף כי ייתכן שהם ביקשו לצרפו אליהם, והנביא מזהירו מפני צעד שכזה.

6 ח' תדמור, 'מסעות המלחמה האשוריים לפלשת', בתוך: 'י' ליוור (עורך), היסטוריה צבאית של ארץ ישראל בימי המקרא, ת"א, תשכ"ה, עמ' 261-285, עיין שם, עמ' 273.

השוללים אפשרות כזו.⁷ תדמור, הסבור שחזקיהו התכוון למרוד באשור, ורואה בכיבוש עזקה בידי הצבא האשורי פעולת הרתעה כלפי חזקיהו, מודה כי פרשת המלחמה בעזקה שתומה היא⁸, ויש אף הסוברים כי הקשר בין ההתקוממות של ימני מאשדוד לבין הכתובת המתארת את כיבוש עזקה, הנו בגדר השערה בלבד.⁹ אם כך, אין בידינו נתונים מספיקים כדי לקשור נבואה זו לימי סרגון הב'.

סברה אחרת, הנתמכת בידי חוקרים רבים (ראה הערה 4), קושרת נבואה זו למסעו של סנחריב שעלה על ירושלים בימי חזקיהו (מלכ"ב, י"ח, יג - י"ט, לה; ישעיה, ל"ו, א - ל"ז, לח; דבה"ב, ל"ב, א-כב), אלא שהצעה כזו יוצרת בעיה גיאוגראפית¹⁰. על-פי הכתוב במקרא¹¹ ובאנאלים האשוריים¹², התקרב סנחריב לירושלים מכיוון דרום-מערב, וחילותיו שבאו לצור על ירושלים יצאו מלכיש (מלכ"ב, י"ח, יד-ז; י"ט, ח; ישעיה, ל"ו, ב; ל"ז, ח; דבה"ב, ל"ב, ט). לעומת זאת, ציוני הדרך המתוויים את מהלכו של האויב בישעיה, י, כח-לב, עד כמה שניתן לזהותם (ראה לעיל, הערה 1), מתארים מסלול גישה לירושלים מכיוון צפון-מזרח¹³. על מנת ליישב סתירה זו הוצעו פירושים מאולצים, אשר ניסו להסביר את חוסר ההתאמה שבין הנבואה לבין הפרטים הגיאוגראפיים וההיסטוריים המובאים במקורות שבידינו¹⁴. השאלה, מיהו הצבא אשר התקדמותו בממלכת יהודה מתוארת בפסוקים אלה, נותרה אפוא בעינה.

הקשיים המתעוררים כאשר מייחסים את הנבואה הנדונה לימי סרגון השני או לפלישת סנחריב גרמו לכך שחוקרים מסוימים מסבירים את טיבה בצורה שאינה מחייבת התאמה בין פרטיה לבין נתונים גיאוגראפיים והיסטוריים מדויקים. לשיטתם, מטרת הנביא בנבואה זו הייתה להודיע לעם על צרה העומדת להתרחש, הקשורה באויב המאיים על ירושלים. אין בנבואה תיאור ריאליסטי של מסע היסטורי ממשי, אלא חזון אשר מבנהו וערכתו נקבעו על-פי שיקולים ספרותיים-אמנותיים וריטוריים¹⁵. אולם נראה, שאם ניתן היה לזהות את האירוע ההיסטורי אשר נתונו תואמים את פרטי הנבואה, יש להעדיף הסבר כזה על תפיסה חזונית-פיוטית, שצמחה על יסוד הקושי בזיהוי האירוע הממשי שאליו התייחס הנביא. להלן, ייעשה ניסיון נוסף לזהות את התנאים ההיסטוריים אשר עשויים היו לשמש רקע

- 7 ח' רביב, 'תולדות יהודה מימי חזקיהו ועד יאשיהו', בתוך: א' מלמט (עורך), ההיסטוריה של עם ישראל, ירושלים, תשמ"ב, עמ' 131-139.
- 8 תדמור (לעיל, הערה 6), עמ' 274.
- 9 י' אפעל, 'סרגון', אנציקלופדיה מקראית, ה, ירושלים, 1968, טורים 1121-1125.
- 10 C. Von Orelli, *Prophecies of Isaiah*, Edinburgh, 1895, p. 85; קלמנטס (לעיל, הערה 2), עמ' 117.
- 11 מלכ"ב, י"ח, יג - י"ט, לה; ישעיה, ל"ו, א - ל"ז, לח; דבה"ב, ל"ב, א-כב.
- 12 D. D. Luckenbill, *The Annals of Sannacherib*, Chicago, 1924, pp. 29-34; J. B. Pritchard (ed.), ANET, 287-288. Princeton, 1950, pp.
- 13 ראה שחזור המסע במפה אצל י' אהרוני, ארץ ישראל בתקופת המקרא - גיאוגרפיה היסטורית, ירושלים, תשמ"ז, עמ' 296. קייזר (לעיל, הערה 4), עמ' 151-152, סבור שיש כאן שני מסלולי גישה מצפון, ואליהם התפצל הצבא האשורי בחזירתו לתחום יהודה. ראה מפה בעמ' 153 שם.
- 14 הבעייתיות הנובעת מפתרונות אלה מועלית אצל: קלמנטס (לעיל, הערה 2), עמ' 117-119; ורוגן (לעיל, הערה 1), עמ' 98-102, 103-102.
- 15 כך מציג זאת ורוגן (שם), עמ' 104-105. גישה דומה אצל י' קויפמן, תולדות האמונה הישראלית, ג, ירושלים, תשל"ו, עמ' 169, הערה 19.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

לנבואה זו. לצורך כך, יש לשחזר את יחסי יהודה ואשור הקשורים במלך אשורי, אשר עד כה לא נזכר לעניין הנבואה הזו, והוא תגלת פלאסר הג'. בדבה"ב, כ"ח, כ-כא, נרמז כי מלך זה פגע ביהודה באמצעות פלישה צבאית - "ויבא עליו תִּלְגַּת פְּלִנְאָסָר"¹⁶ מלך אשור, וְיָצַר לוֹ וְלֹא חִזְקוּ... ולא לעזרה לו". פסוקים אלה בהקשרם, מלמדים כי לאחר שהזעיק אחז את תגלת פלאסר לעזרה (שם, שם, טז; מלכ"ב, ט"ז, ה-ח), לא הסתפק הלה בהסרת האיום הסורי-אפרימי מעל יהודה (מלכ"ב, ט"ו, כט; ט"ז, ה-ט), ועלה גם על ממלכת יהודה בכוח צבאי¹⁷. אין במקרא פרטים אודות פלישה זו, פרט להערכה המסכמת כי הסבל שגרם תגלת פלאסר לממלכת יהודה עלה על התועלת שהפיקה ממנו - "ויצר לו ולא חזקו... ולא לעזרה לו". בפרק ז', יז-כה, ובפרק ח', ז-ח, ישעיהו ניבא על המכות שיִּפֶּה מלך זה את יהודה, ואילו בפרק י', כ, מתייחס אליו הנביא כאל מי שכבר היכה את יהודה ומכנה אותו - "מִפְּהוּ" של אחז¹⁸.

מה גרם לתגלת פלאסר לפלוש לשטחה של יהודה שלא הייתה יריבתו, אלא בת חסותו אשר העלתה לו מנחה¹⁹? יש לשער, כי פלישה זו קשורה במהלך צבאי שיזם המלך האשורי נגד אשקלון, לאחר שסיים את המערכה בארם ובשומרון²⁰. כיוון שבמלחמתם נגד ממלכת ישראל הגיעו צבאות אשור עד לדרום הר שומרון²¹, ומנקודה זו פנו לבוא על אשקלון, סביר להניח, כי המלך האשורי בחר להגיע ליעדו בדרך הקצרה: הוא פנה דרומה לממלכת יהודה, על-מנת להגיע - באחת הדרכים החוצות אותה לרוחב - לדרך היס המובילה לאשקלון. שיקול נוסף התומך בבחירה כזו של המלך האשורי, קשור בעובדה שממלכת ישראל הייתה פגועת מלחמה, והצבא האשורי אשר נזקק, קרוב לוודאי, לחידוש צידה ורענון, יעשה זאת טוב יותר בארץ שלא נידלדלה זה מקרוב במלחמה, ויעדיף, במידת האפשר, לעבור בארץ שתספק את צרכיו.

ראוי אם כך לבחון, בעקבות הנתונים והסקרות שהוצגו כאן, את האפשרות שנקודות היישוב שאותן מזכיר ישעיהו (י', כח-לב) קשורות במסלולו של תגלת פלאסר הג' בשעה

16 מלך זה מכונה בספר מלכים 'תגלת פלאסר' (מלכ"ב, ט"ו, כט; ט"ז, ז, ט), וכתוב זה מכונן לצורה האכדית של שם המלך האשורי: Tukulti-apil-Esarra. ראה: י' קיל, פירוש 'דעת מקרא' לדברי-הימים, ירושלים, תשמ"ו, על דבה"א, ה', ו.

17 הביטוי 'לבווא עלי' משמעו פשיטה צבאית, כמו למשל בשמו"ב, י"ז, ב; דבה"א, י"ב, כ; דבה"ב, כ', א, ועוד. רד"ק מסביר, כי לאחר שהסיר תגלת פלאסר מעל אחז את האיום של מלכי הברית הצפונית, בא על ממלכת יהודה ופגע בה. ראה גם ורגון, עמ' 105, הערה 55.

18 גם חוקרים ששייכו את פר' י' בישעיהו לתקופת חזקיהו, סוברים כי גם בתקופת אחז היה איום אשורי על יהודה. למשל, קיסאן (J. Kissane, *The Book of Isaiah*, Dublin, 1960, pp. 123-124). סבור כי הכינוי 'מכהו' מתייחס למלך האשורי בימי אחז, וכן סקינר (לעיל, הערה 2), עמ' 98; יונג (שם), עמ' 369; כך גם רד"ק, שד"ל (לעיל, הערה 2), עמ' 104; ע' חכם, ספר ישעיהו, דעת מקרא, ירושלים, תשד"מ, עמ' ק"ח.

19 מלכ"ב, ט"ז, ח; דבה"ב, כ"ח, כא; ח' תדמור, 'תגלת פלאסר', אנציקלופדיה מקראית, ח, טור 424, מעלה את הסברה, כי בעקבות מסעו של תגלת פלאסר לפלשת בשנת 734 לפנה"ס נכנע אחז למלך אשור וקיבל את מרותו, ותוצאה מכך חָבְרוּ עליו מלכי ארם ואפרים.

20 לדעת חוקרים, משסיים תגלת פלאסר את הקרבות בארם ובשומרון, פנה למסע עונשין נגד העיר הפלישתית, אשר קשרה נגדו קשר יחד עם רצין מלך ארם. ראה ח' תדמור (לעיל, הערה 6), עמ' 267; ב' עודד, 'מלכי ישראל האחרונים וחורבן שומרון', ישראל ויהודה בתקופת המקרא, ההיסטוריה של ארץ-ישראל, ירושלים, 1984, עמ' 152-156.

21 ב' עודד, שם, עמ' 153 (וכן הני"ל, 'פקח', אנציקלופדיה מקראית, ו, טורים 537-539), מעריך על-פי האנאלים של תגלת פלאסר, כי החדירה האשורית לגבול ממלכת ישראל הייתה עמוקה יותר ממה שמעידים מקורות מקראיים, וכי תגלת פלאסר היכה את ממלכת ישראל גם בחלקיה הדרומיים.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

שעבר בתחומה של ממלכת יהודה בכיוון אשקלון²². יש להניח, כי מלך אשור, בהיותו מלך ריבון (ראה לעיל, הערה 19), לא ביקש את רשותו של אחז ולא הודיע לו על כוונותיו לפני שחדר ליהודה. עובדה זו, עשויה להסביר את הבהלה שפרצה ביהודה כאשר פלש לתוכה בראש צבאותיו. קרוב לוודאי, כי צבא אשור לא משך ידו מן הביזה, ולא חסך בדרכו מתושבי יהודה פגיעות ברכוש, ואולי גם בנפש, למרות העובדה שיהודה לא הייתה יעדו הצבאי של המסע האשורי הזה. פלישה כזו, המלוּנה בנזק ובאיומים, במסלול המוביל דרומה לירושלים, עלולה הייתה לעורר חששות כבדים בלב המלך אחז ובלב עמו, אשר לא ידעו את מטרתו האמתית של המסע הצבאי הזה. אפשר שחוויה זו באה לידי ביטוי בפי הנביא בפסוקים אלה.

אמת, כי ברשימת היישובים המופיעה בנבואה בפרק י', כח-לב, מופיעה ירושלים כְּעַד שאליו מכוּן הצבא הפולש להגיע. אבל יש לשאול, אם אמנם יעד זה נקבע ביזמתו של האויב הפולש, או זוהי רק תפישת העם החושש מן הפלישה האשורית. אפשר, כי חוסר הוודאות בדבר מטרת מסעו הצבאי של תגלת פלאסר הג', גרם לעם ולמלכו לפרש את הצעדה הרועמת של הצבא האשורי דרומה, כמסע לעבר ירושלים. סבירותה של הנחה כזו מתחזקת מתוך עיון בתיאורים הקשורים בשמות היישובים הנזכרים בנבואה.

עיון מדוקדק בלשון הנבואה, ותשומת-לב לפעלים הקשורים בשמות היישובים הנזכרים בה, מאפשרים לחלק את רשימת הערים לשתי קבוצות: קבוצה אחת מורכבת מיישובים שהאויב כבר הגיע עדיהם, ובה נכללים עֵית, מְרוֹן, מְכֶמֶשׁ, מְעֶבְהָ²³ וְגִבְעָ; בקבוצה השנייה כלולים היישובים הנותרים, אשר בהם עדיין לא נוצר קשר עם האויב, ומתוארת רק החרדה מפני בואו הצפוי. מסקנה זו עולה ממשמעותם של הפעלים המתארים את הקשר עם האויב בכל אחת מן הקבוצות הללו. בקבוצה הראשונה מופיעים הפעלים: 'בא', 'עבר', 'יפקיד [כליו]', 'עברו', וכן הקריאה: 'גבע מלון לנו', המתארים קשר ישיר עם האויב. ואילו בקבוצה השנייה, הפעלים המלווים את שמות הערים, מעידים רק על הבהלה שאחזה בתושביהן מפני התקרבותו האפשרית של האויב²⁴.

הערכה כזו - שנבואת ישעיה, י', כח-לב, מתארת את הפלישה האשורית בימי תגלת פלאסר הג' - מבטלת את הקשיים שהועלו לפירושים שייחסו אותה לפלישת סנחריב. ראשית, הכיוון שבו התקדם הצבא האשורי בתחומה של ממלכת יהודה, מצפון לדרום, מתאים לכיוון מסעו של תגלת פלאסר הג', הבא מתחומה של ממלכת שומרון במסע עונשין נגד אשקלון. בין הנימוקים שערערו על האפשרות שמדובר בפלישת סרגון או סנחריב, הועלה הנימוק כי צבא המתכוון לתקוף את ירושלים, לא יצעד בתוואי המתואר בפסוקים

22 ייתכן שבנבואת הנחמה ב"י, כד-כו, הקודמת לתיאור הפלישה, נרמז המסע הזה לאשקלון בפסוק כד - "אל תירא עמי יִשְׂרָאֵל, מֵאֲשׁוּר בְּשֶׁבֶט יִכְהֶה וּמִטְהוֹ יֵשֵׁא עֲלֶיךָ בְּדֹרֶךְ מִצְרַיִם". אפשר שהביטוי "בְּדֹרֶךְ מִצְרַיִם" בפסוק זה, מכוון לנתיב המחבר את יהודה למצרים, אשר עובר דרך פלשת, והוא ששימש את תגלת פלאסר בדרכו לאשקלון. כך מפרש שד"ל את הביטוי 'דרך מצרים'.

23 יש כמעט אחידות דעות בין הפרשנים כי 'מעברה' נמצאת בוואדי סווייני המפריד בין מכמש לגבע, ומקום זה נזכר בשמו"א, י"ג, כג, בשם 'מעבר מכמש'. כך מפרש שד"ל (לעיל, הערה 2), עמ' 106; קיסאן (לעיל, הערה 18), עמ' 132; סקיר (לעיל, הערה 2), עמ' 101 ואחרים.

24 מסקנות דומות מעלה רוגן (לעיל, הערה 1), עמ' 107-108.

הללו, בגלל התנאים הטופוגראפיים הקשים שלאורכו²⁵. הקושי העיקרי הוא **המעבר ממכמש לגבע**, שהוא מעבר בוואדי עמוק, קשה ומסוכן, והקושי גדל אם מדובר בצבא עמוס בציודו הצבאי. אלא שכל הטענות שהדגישו את חוסר הסבירות בבחירת מסלול כזה למסע מלחמה נגד ירושלים²⁶, אינן תקפות, כפי שיובהר בהמשך, אם נראה בנבואה את תיאור צעדו של צבא אשור בתחומה של ממלכת יהודה בדרכו לאשקלון²⁷. ראוי לשים לב, כי תיאורו של האויב המתקרב לירושלים, אינו כולל תיאורי פגיעה בנפש, חורבן או גלות, אלא רק את בהלת התושבים הנסים מפני צבא אויב²⁸.

אם נתייחס לבעיות המתעוררות בעקבות ההשערה שמדובר במסע סנחריב נגד ירושלים, יש לשים לב לשאלות הבאות: ראשית, מתעוררת התמיהה על ש"צבא אשורי על כל רכיביו יבחר להתקדם דווקא בדרך המזרחית. דרך זו בהשוואה לדרך שעל גב ההר היא ארוכה יותר וקשה יותר"²⁹. שאלה שנייה עולה מפסוק כח, שבו מדווח הנביא אודות האויב כי "למכמש יפקיד כליו", כלומר, האויב השאיר את כלי מלחמתו במכמש, ועבר לגבע בלעדיהם. כיצד ניתן להסביר, כי צבא המבקש לכבוש את ירושלים השאיר את כלי מלחמתו במכמש והמשיך דרכו ללא נשק? שאלה שלישית היא: אם האויב לא התכוון כלל להגיע לירושלים, מדוע חצו חילותיו את מעבר מכמש, שהוא מכשול טופוגראפי קשה ביותר, ועברו לגבע, השוכנת בצדו הדרומי של הוואדי, אשר כפי שנאמר לעיל, הייתה נקודת היישוב הדרומית ביותר שעמה יצר קשר?

התשובה המוצעת כאן, פותרת את שלוש הקושיות הללו. ראשית, הצבא בחר בדרך קשה, שהיא בלתי הגיונית כמסלול גישה לירושלים, אבל חיונית למטרתו האמיתית, שהייתה להגיע לפלשת באמצעות אחת הדרכים החוצות את יהודה לרוחבה. למטרה זו

25 למרות הקושי בויהיו כל נקודות הציון הנוכרות בפסוקים, ניתן לתאר, על-פי השמות הראשונים שברשימת הערים, את תחילת המסלול שבו צעד הצבא האשורי, ותואי זה עורר תמיהה בגלל הקושי הכרוך במעבר מכמש. ראה אצל ררגון (שם), עמ' 103-104.

26 ררגון (שם), עמ' 104, מבטל על סמך השיקולים הבאים את סבירותה של ההנחה שהנבואה נאמרה בימי סנחריב: (1) צבא אויב ההולך בוואדי מסכן עצמו מפני חסימת דרכו בידי הצבא המקומי. (2) אין עדות לטקטיקה אשורית דומה של גישה אל יעד הכיבוש משני כיוונים. (3) אין עדויות ארכיאולוגיות למסע אשורי, שגרם לחורבן בתקופה זו בנתיב המתואר.

27 אם נתייחס להשגות שהובאו בהערה הקודמת נראה כי: (1) מאחר שלא מדובר במלך אויב הבא להחריב את הארץ תוך התמודדות צבאית, אלא במלך ריבון המוביל את צבאו במדינה שהיא בת חסותו ונוהג בה כבתוך שלו, לא היה צורך להישמר מן הצבא המקומי. גם אם חוסר המידע על מטרת הפלישה האשורית גרם לבני יהודה לראות בה פלישה עוינת, אין זה סביר כי המלך אחז, שכבר קיבל על עצמו את עוליה של אשור (מלכ"ב, ט"ז, ז; ראה גם לעיל, הערה 19), האמין שיוכל להיחלץ מן הסכנה האשורית תוך התמודדות עם צבאה. יש לזכור, כי מלך אשור הוזעק בידי אחז להצילו מידי מלכי הברית הצפונית אשר הגיעו עד לפתחה של ירושלים (מלכ"ב, ט"ז, ה-ז), מה שאין כן בימי חזקיהו, כאשר הסיבה לפלישת סנחריב הייתה מרד גלוי של ממלכת יהודה באשור (מלכ"ב, י"ח, ז). (2) מאותה סיבה אין להעריך את התוואי הזה במושגים של טקטיקה צבאית, מאחר ולא היה כוח צבאי נוסף במקביל לחילות הנוכחים כאן. (3) לא נותרו שרידי שרפות וחורבן, שהרי מטרתו של תגלת פלאסר בפלישתו ליהודה, לא הייתה חרבת הארץ או כיבושה. עם זאת, קרוב לוודאי שלא נחסכו פגיעות ביישובים שעבר דרכם, בהתחשב בגודלו של הצבא ובאופיו.

28 ררגון (לעיל, הערה 1), עמ' 104, כותב כי הנביא "מבליט את החרדה ואת המנוסה מפני האויב". תיאור כזה אינו משקף פלישת אויב הבא להרוג, להחריב ולהגלות. ראה למשל בישעיה, כ"ח, יח-ט, שם מתוארת סכנתו של אויב הבא בכונות של השמדה והרג.

29 טענה זו מוצגת אצל ררגון (שם), עמ' 103.

בחר, כנראה, בדרך בית חורון, העוברת דרך מכמש³⁰. אם כך, מדוע לא פנה הצבא, עם הגיעו למכמש, מערבה בדרך בית חורון לכיוון פלשת, ובמקום זאת הפקיד כליו במכמש, ויחצה את הוואדי דרומה אל גבע? נראה שהתשובה קשורה בעובדה שגבע הייתה עיר מסכנות מרכזית³¹. סביר מאוד, כי החילות הנמצאים במסע צבאי ממושך, יבקשו לנוח ולחדש את המלאי והאספקה לפני ביצוע המשימה הבאה. למטרה זו מתאימה ביותר גבע, כפי שמעיד הכתוב מפי האויב עצמו: "גבע מלון לנו", כלומר, שם הוא מרכז האספקה, המזון והרווחה. לאחר מנוחה מתאימה וחינוך האספקה, יחזור הצבא ויחצה את הוואדי, והפעם לכיוון צפון, מגבע למכמש, שם יאסוף כליו ויפנה מערבה בדרך בית חורון, על-מנת להגיע לאשקלון בדרך הים.

* * *

בדרך שבה הלכנו ניתן להסביר גם את ההקשר שבו מופיעה הנבואה בספר ישעיהו. העובדה, שתיאור המסע האשורי והחרדה שהוא מעורר בממלכה, מובא בין שני קטעי עידוד והרגעה מפי הנביא (י', כד-כו, לג-לד)³², משקפת את תכליתה של הנבואה, שהיא הרגעת העם והמלך מפני האויב העובר בדרך מצרים (ראה לעיל, הערה 22), מאחר שסופם של האשורים ליפול בכוח ה' (כה-כו, לג-לד). הבטחה כזו מעמידה את שומעיה, העם והמלך, במבחן אמונה, בכך, שלמרות הסכנה הנראית לעין והנזקים הנגרמים בעקבות הפלישה, הנמשלת למכת שבט ומטה (י', כד), אֵל להם להיתפס לחרדה, כיוון שה' עתיד להעניש את אשור ולשחרר את העם מעולה (כה-כו, לג-לד). מבחן אמונה דומה, הוצב כבר בעבר לפני אחז, כמתואר בישיעה, ז', ג-ז. בפעם הקודמת ביקש הנביא להרגיע את המלך בשעה שחשש מפני מלכי הברית הצפונית, והבטיח לו את ישועת ה' (שם, ד-ט). אלא שהניסיון ההוא לא עלה יפה, ולמרות שידוליו של הנביא ביקש אחז את עזרתו של מלך אשור (מלכ"ב, ט"ז, ה-ט; דב"ב, כ"ח, טז). עתה, משמש מסעו המאיים של תגלת פלאסר הג' בתחום יהודה כניסיון נוסף לאֶחָז, ואם יעמוד בו, הוא עשוי לכפר על כישלוננו בניסיון הקודם³³.

לסיכום, ההנחה כי מסע הצבא האשורי בארץ יהודה, המתואר בישיעה, י', כח-לב, קשור בתגלת פלאסר הג', מבטלת את הקשיים שהתעוררו כאשר ייחסו נבואה זו לימי סרגון הב' או סנחריב.

התאמת הנבואה לימי תגלת פלאסר הג' מתבססת על הנתונים הבאים:

1. מגוף הנבואה בפרק י', כח-לב, ומן הנבואה הסמוכה לה, י', כד-כו:

30 ראה: י' אהרוני (עורך), אטלס כרטא לתקופת המקרא, 1974, עמ' 17, מפה 10: רשת הדרכים בארץ ישראל; אהרוני (לעיל, הערה 13), מפה בעמ' 44.

31 הערכה זו לגבי גבע מביע אהרוני (שם), ראה מפה בעמ' 296. הנחה זו מוצאת את אישורה מפי האויב הקורא: 'גבע מלון לנו (י', כט).

32 ראה לעיל, הערה 2.

33 את התפיסה אודות ניסיון אמונה חדש לאחז לאחר שנכשל בניסיון האמונה הקודם, מציג גם קייזר (לעיל, הערה 4), עמ' 150.

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

- א. התיאורים הקשורים במכמש ובגבע (פס' כח-כט), קובעים כי האויב השאיר את נשקו במכמש, ועל כן, לא מדובר באויב הבא לתקוף את ירושלים. סיבת המעבר לגבע מוסברת מפי האויב עצמו, והיא לצורך מנוחה וחינוך מלאי האספקה.
- ב. הערים המופיעות בנבואה מתחלקות לאלה שבאו בגע עם האויב, ואלה שרק חוששות מפניו, ואין כל עדות שהאויב הגיע לנקודת יישוב דרומית לגבע.
- ג. הנביא מרגיע את העם באומרו כי האויב עובר ב'דרך מצרים' (כד), כינוי המתאים גם לדרך המובילה לפלשת.
2. ממקומות אחרים במקרא:
- תגלת פלאסר הג' מוצג כמי שמצַר ליהודה ומְּה איתה. כך בדבה"ב, כ"ח, כ-כא; ישעיה, ז', יז-כה; ח', ז-ח; י', כ.
3. נתונים היסטוריים וגיאוגרפיים:
- א. תגלת פלאסר הג' יצא במסע עונשין נגד אשקלון לאחר כיבוש שומרון.
- ב. הצבא האשורי הגיע עד לדרומה של ממלכת שומרון בסיום המלחמה שם, עובדה המסבירה את המעבר לפלשת דרך יהודה שהייתה בחסותו.
- ג. מצבה המדולדל של ממלכת שומרון לאחר המלחמה, שאינו מאפשר חידוש מלאי האספקה לצבא האשורי היוצא למשימה חדשה, מסביר את הצורך לעבור דרך יהודה לצורך חידוש אספקה ורענון הצבא.
- ד. ממכמש ניתן להשתלב ב'דרך היס' באמצעות דרך בית חורון. עובדה המסבירה את הצורך להגיע למכמש, ואת הפקדת הכלים שם, לפני שעברו לגבע לצורך שהייה זמנית.
- לבסוף, שילובה של הנבואה בפרק י', כח-לב, בין שני קטעי נחמה בפסוקים כד-כז, ולג-לד, מתאים לתפיסה דתית המוצגת בספר ישעיהו גם במקום אחר, והיא מבחן אמונה למלך אחז, הנדרש להאמין בישועת ה' למרות הסכנה, לכאורה, הנשקפת לירושלים³⁴ (ז', ג-ז).

34 פרטים נוספים על ייחוסה של נבואה זו לימי אחז ועל משמעותם של ניסיונות האמונה שבהם מעמיד הנביא את המלך, אצל: רות פז (לעיל, הערה 2), עמ' 72-108.